

Xaitbayeva Gulbahor Ikramovna

ADTI ,o'zbek tili va adabiyoti tillar kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbek tilidagi parazit so'zlar hamda ularni ishlatishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: Parazit so'zlar, suhbat, til, nutq, muloqot, tilshunos, intellektual rivojlanish, nutq madaniyati, tipologiya.

СЛОВА ПАРАЗИТЫ НА УЗБЕКСКОМ

Аннотация: В данной статье представлена информация о словах-паразитах в узбекском языке и их употреблении.

Ключевые слова: слова-паразиты, разговор, язык, речь, общение, лингвист, интеллектуальное развитие, культура речи, типология.

PARASITE WORDS IN UZBEK

Abstract: This article provides information about parasitic words in the Uzbek language and their use.

Key words: Parasitic words, conversation, language, speech, communication, linguist, intellectual development, speech culture, typology.

KIRISH:

Parazit so'zlar hayotimizda hamma joyda uchraydi. Og'zaki va yozma nutqda ular u erda va u erda siljiydi. Ularning ba'zilari uzoq vaqtdan beri e'tiborni jalb qilmaydilar, boshqalari deyarli yashiringan tirnash xususiyati bilan ajralib turadilar. Ortiqcha so'zlar yoki iboralar, "qo'shilish elementlari" yoki "nutq markalari" deb ham ataladigan parazit so'zlar hech qanday qo'shimcha ma'no qo'shmaydi yoki matnni buzmaydi.

Adabiyotlar tahlili va usullari:

Ko'pincha siz "yaxshi", "o'xshash", "qisqacha", "bu" ni topishingiz mumkin. Suhbatda parazit so'zlarning ishlatilishi yoki yo'qligi insonning shaxsiy nutq madaniyatini va demak, tarbiyasini, intellektual rivojlanish darajasi va bilimini ko'rsatadi. Nopok so'zlarni gapiradigan odam ko'pincha buni sezmaydi yoki unga ahamiyat bermaydi. Biroq, uning tinglovchisi darhol ularga e'tibor beradi. Odamlarning normal suhbat - bu o'z-o'zidan nutq.

Suhbatdoshlar bir vaqtning o'zida gapirishadi va o'ylashadi. Qiyin so'zlar yoki fikrlarni ifoda etishda qiyinchiliklar paydo bo'lganda, ular jumlaning parazit so'zlar bilan to'ldiriladi. Ular behush yoki qasddan talaffuz qilinadi. Ulardan doimo foydalanib, asta-sekin odam o'zi haqida va u holda aytishni odat tusiga kiradi va bu holda nutq tiqilib qoladi. Ammo, shuningdek, yaxshi ma'lumotli odam parazit so'zlarni ishlatishi mumkin. To'g'ri, ular nutqda e'tiborni jalb qilmasdan oqadilar va o'rinli ko'rinadi. Nutqni biladigan va undan qanday foydalanishni biladigan odamlar begona o'zlar so'zlaridan ham atirgullarning chinnigulini yasashga qodir. Parazitar so'zlar ikkilanmasdan pauzani yoki oddiygina yumshoqni o'z ichiga olmaydi - o'z-o'zidan nutq tovushlar bilan to'ldirilganda. [1] Masalan, uzoq davom etayotgan "m" yoki uzun "e". Tipologiyaga ko'ra,

bunday qo'shimchalar allaqachon parazit tovushlar deb nomlangan. Bizning tilimiz doimo o'zgarib turadi va bu o'zgarishlarni har doim ham sezishga vaqtimiz bo'lmaydi. Vaqti-vaqti bilan unda biz tez-tez ishlatadigan maxsus so'zlar va iboralar paydo bo'ladi, garchi ularsiz biz juda yaxshi ish qila olamiz. Bu parazit so'zlar o'ziga xos ma'noga ega emas, lekin ular jamiyatimiz va har birimiz haqida ko'p narsalarni aytadi. "Mana", "aslida", "yaxshi", "go'yo", "eng shu", "bunday qilib aytganda", "qisqasi"... Nutqda bizni bunchalik g'azablantiradigan bu so'zlar bizga nima uchun kerak? boshqalarning va biz o'zimiz deyarli har bir jumлага kiritganmiz? Bu ortiqcha so'zlar bizga so'zlashuv nutqida o'ziga xos tayanch bo'lib xizmat qiladi. Spikerning nazarida ular bayonotga barqarorlik beradi. "Nutqda parazit so'zlardan foydalanish yangilik emas", deydi muloqot psixologi Iv Prijant. – Ammo bizning davrimizning ramzi ularning sonining keskin ko'payishi va jamiyatda tez tarqalishidir. [5] Buning asosiy aybdorlari, albatta, pauzalarga yo'l qo'ymaydigan radio va televidenie: tinmay gaplashib turish, efir vaqtini keraksiz, lekin cho'zuvchi iboralar, so'z va iboralar bilan to'ldirish kerak. Va biz ularni darhol ko'taramiz va biz ularni radio stantsiyalari va televizor ekranlarida cheksiz eshitganimiz uchun emas, balki Birovning til odatlarini o'zlashtirish, hech bo'lmaganda u odamga o'xshash bo'lishni anglatadi".

Bundan tashqari, parazit so'zlar ijtimoiy guruhga yoki bir avlodga mansublik hissini yaratishga imkon beradi. Har bir so'ziga "qalay" yoki "la'nat" so'zini kiritadigan 70 yoshli ayolni tasavvur qilish qiyin. Tilshunos olimlar nima uchun parazit so'zlar tilda paydo bo'lib, nima uchun yo'qolib borayotgani ular uchun sir bo'lib qolayotganini tan olishga majbur. Biroq, ular paydo bo'lganda, ularni mashhur qilgan jamiyat haqida ko'p narsalarni aytib berishlari mumkin.

so'z "shunchaki" hayot, aksincha, har qachongidan ham qiyinroq bo'lib tuyulganda foydalanishga kirdi. [2]

Fikr "bunday aytganda" so'zlaringiz uchun mas'uliyatni o'z zimmangizga olishga imkon beradi.

"Ko'ryapsizmi" or "tushunasiz; tushunyapsizmi" suhbatdosh bilan aloqa o'rnatishga yordam bering, garchi aslida ko'rish va tushunish uchun hech narsa yo'q. "Aslida" or "aslida" nutqqa ruhsizlik ohangini bering.

"Bu keraksiz burilishlar faqat supermarketlardagi musiqa xaridorlarni zeriktirganidek, nutqni chalkashtirib yuboradi", deydi Iv Prijant. - Umumiy qabul qilingan shakl yordamida o'zimiznikidek ko'rinishga harakat qilib, biz ko'pincha tarkibni unutimiz. Suhbatdosh bilan bir tilda gaplashishni istab, biz haqiqiy, jonli va erkin so'zdan bosh tortamiz. Bugungi kunda "Menda tushkunlik bor" degan umumiy ibora o'rniga kim: "Men xafaman", "Men xafaman", "Men jahldorman" deb tan oladi? [4] Axir, bu so'zlar ancha samimiy. O'z fikrlarimiz va his-tuyg'ularimiz haqida ochiq gapirishdan qo'rqamiz, biz bayonotning haqiqiy mazmunini yashirishga yordam beradigan tayyor formulalar bilan kifoyalanamiz." Jamiyat tomonidan qabul qilingan universal parazit so'zlar bilan individga xos bo'lgan alohida parazit so'zlarni farqlash zarur. Agar birinchisi biz yashayotgan dunyo haqida gapira olsa, ikkinchisi bizning shaxsiy komplekslarimiz va qo'rquvlarimiz haqida gapiradi. Har bir gapni qurilish bilan boshlagan kishi "aslida", aytganlari haqiqat ekanligidan xavotir bildiradi, chunki uning o'zi bunga to'liq ishonch hosil qilmaydi, deydi psixoanalitik Jan-Pyer Vinter. - Va bu dizayn unga shubhalardan xalos bo'lishga va tinchlanishga imkon beradi. Bunday odam nafaqat so'zlariga, balki his-tuyg'ulariga ham ishonishga odatlanmagan. Va shunga qaramay, do'stlarimizning nutqini zo'rg'a tinglab, shoshilinch xulosalar chiqarmaslik kerak. [3]

"Parazit so'zlarning haqiqiy ma'nosini faqat ular bilan bog'liq shaxsiy assotsiatsiyalarni chuqur tahlil qilish orqali aniqlash mumkin", deb davom etadi Jan-Pyer Vinter. - Agar parazit so'z orqasida qandaydir shaxsiy hikoya yashiringan bo'lsa, bu ongsizga eshikni ochadigan kalitdir. Ammo bu erda u mos keladigan to'g'ri eshikni topish muhimdir. Avvalo, so'z boyligingizni kengaytiring. "Maqsad, nutqingizni doimiy ravishda nazorat qilish, undan keraksiz narsalarni majburan chiqarib yuborish emas", deb maslahat beradi Iv Prijan. – Va uni olijanoblashtirishda, shu jumladan, yaxshi adabiyotlarni o'qish, bu noto'g'ri iboralardan voz kechishga yordam beradi. Faqat shu yo'l bilan "ha" degan ma'noni anglatuvchi "ha" va "yo'q" degan ma'noni anglatuvchi "yo'q" deyishni ma'nosiz "go'yo" va "xuddi shunday" deb aytishni o'rganish mumkin. Haftada kamida bir marta shunday gapirishga harakat qiling - bu juda yoqimli! Bundan tashqari, qiymat o'zingizga sukut saqlash huquqini bering, fikringizni ifodalash uchun aniqroq so'zlarni topish uchun pauza qilishga ruxsat bering. Keling, argentinaliklarni misol qilib olaylik – ular "Qandaysiz?" degan savolga javob berishadi. Haqiqiy vaziyatni kamdan-kam aks ettiradigan an'anaviy "Oddiy" o'rniga ular hazil bilan javob berishadi: "Yaxshi. Yoki sizga ko'proq aytib berishimni xohlaysizmi? Parazit so'zlar muloqotni o'ldiradimi? Yo'q, bo'lmasa, u allaqachon o'lgan bo'lardi. Bundan tashqari, ba'zida parazit so'zlar foydali bo'lishi mumkin. "Bunday so'zlar so'zlovchiga, agar u darhol to'g'ri iborani topa olmasa, vaqtni sotib olishga imkon beradi: "u yerda", "bunday" so'zlari yordamida biz tinglovchiga izlanish bilan band ekanligimizni bildiramiz va sizdan so'raymiz: qidiruv tugallandi, deydi tilshunos Vera Podlesskaya. – Ba'zan parazit so'zlar nutqda bir semantik bo'lakdan ikkinchisiga o'tishga yordam beradi. Masalan, "bu erda" so'zi ko'pincha biron bir kichik epizod tugaganidan darak beradi va ma'ruzachi o'z hikoyasining asosiy chizig'iga qaytadi. Va "yaxshi" so'zi, aksincha, qandaydir tarzda ilgari aytilgan narsalar bilan oldindan belgilab qo'yilgan parchani boshlaydi ("Demak, siz bugun universitetga bormaysizmi? Xo'sh, menga keling!")".

Ammo ba'zi parazit so'zlar muloqot uchun katta to'siqlar yaratadi:

"qisqaroq" Bizni xabar beradigan narsalar qiziqalmasligi aniq;

"yakunida, yakunlab; Umuman" shuningdek, suhbatni rag'batlantirmaydi;

"go'yo" bizni mas'uliyatdan ozod qiladi .

XULOSA:

Muloqot muvaffaqiyatli bo'lishi uchun siz boshqasi bilan uchrashish, harakat qilish va qayerga olib borishini bilmasdan o'zingizni bu daryoga tashlash istagi kerak. Suhbat - bu har bir kishi o'zini tirik, xohlagan, tez va oson his qiladigan sehrli makondagi uchrashuvdir. Keraksiz so'zlar esa bu yengillikni his qilishimizga to'sqinlik qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. www.ziyonet.uz. [1]
2. Lutfullayeva D., Saparniyozova M., Hozirgi o'zbek adabiy tili fanidan laboratoriya ishlari. Toshkent 2016.[2]
3. Mahmudov N. Til. Toshkent 1998.[3]
4. V. Mahmudov N. O'qituvchi nutqi madaniyati. Toshkent 2007.[4]
5. Nurmonov A., Sobirov A., Yusupova Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent 2002.[5]